

LİBERALİZMİN VE FAŞİZMİN ORTAK “BİYOLOJİK” KÖKENİ

Öğr. Gör. Dr. Ragıp ERGÜN¹

ÖZET

Bu çalışma dünyayı okuma biçimleri olarak birbirinin zıddı olan iki modern ideolojinin ortak biyolojik kökenden geldiği iddiasına odaklanmaktadır. Liberalizmin felsefi iddiası özgürlük, faşizmin ki ise güvenlidir. Bu iki farklı dünya algısı ortaya çıktıkları dönemdeki “bilimsel” iddialara bakıldığında Darwinist “bilimsel” yaklaşımı kendilerine dayanak olarak kullandıkları görülmektedir. Liberalizm özellikle serbest piyasa ekonomisini savunurken ve devlet müdahalesini reddederken hayat mücadelesi sonucu meydana gelen doğal seleksiyonunu kendine dayanak olarak kullanmaktadır. Lamarck, Darwin, Spencer ve Le Bon’da daha iyiye gidiş kapsamında savunulan doğal seleksiyon ve serbest piyasa ekonomisi temel dayanaklarındandır. Özellikle *laissez faire* ekonomi yaklaşımı doğal seleksiyoncu evrim paradigmasıyla ekonomik alanı “bilimsel” olarak inşa etme idealine sahiptir. Aynı zamanda liberalizminden farklı bir dünya idealine sahip faşizm de doğal seleksiyonun hızlandırılmış hali olan öjenizme “bilimsel” olarak kendini yaslamaktadır. Faşizm doğanın kanunlarında var olduğu iddia edilen ayrımı ve hiyerarşiyi insanın eşitlemeyeceği, bu yüzden de öjenizm ile bu kanunlara uygun devlet politikaları olması gerektiğini savunmaktadır. Irklar arası farklılığı ve ırkın korunması söylemini ön plana çıkaran faşizm, doğal seleksiyoncu evrim paradigmasının farklı bir yorumu olarak kendini görünür kılmaya çalışmaktadır. Literatürde birbirinden ayrı ve hatta zıddı olarak lanse edilen iki modern ideolojinin doğal seleksiyoncu evrim yaklaşımıyla “biyolojik” olarak aynı kökten beslendiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Liberalizm, Faşizm, Doğal Seleksiyon, Öjenizm.

¹ Artvin Çoruh Ün., Şavşat MYO, ORCID: 0000-0002-7675-8729, r.ergun@artvin.edu.tr
Araştırma Makalesi/Research Article, Geliş Tarihi/Received:01/03/2022–Kabul Tarihi/Accepted: 29/04/2022

THE COMMON “BIOLOGICAL” ORIGIN OF LIBERALISM AND FASCISM

ABSTRACT

This study focuses on the claim that two opposite modern ideologies as ways of reading the world come from a common biological origin. Liberalism’s philosophical claim is freedom, fascism’s is security. Looking at the “scientific” claims at the time when these two different world perceptions emerged, it is seen that they used the Darwinist “scientific” approach as their basis. Liberalism, especially while defending a free market economy and rejecting state intervention, uses natural selection, which occurs as a result of the struggle for life, as a basis for itself. Natural selection and free market economy, which are advocated within the scope of getting better in Lamarck, Darwin, Spencer and Le Bon, are the main pillars of it. In particular, the laissez faire economics approach has the ideal of constructing the economic field “scientifically” with the natural selectionist evolution paradigm. At the same time, fascism, which has a different world ideal from its liberalism, also leans on eugenics, which is the accelerated version of natural selection, as “scientific”. Fascism argues that people cannot equate the separation and hierarchy claimed to exist in the laws of nature, so there should be state policies in accordance with these laws with eugenics. By emphasizing racial difference and the discourse of racial preservation, fascism tries to make itself visible as a different interpretation of the natural selectionist evolution paradigm. It shows that two modern ideologies, which are presented as separate and even opposite to each other in the literature, are fed from the same root “biologically” by the natural selectionist evolution approach.

Keywords: Liberalism, Fascism, Natural Selection, Eugenics.

GİRİŞ

Batı düşünce geleneğinin yaşadığı serüvende dinin yerine “bilim”in geçmesiyle dünyanın yeniden yorumlanmasına ihtiyaç duyulmuş ve anlamlı bir bütün oluşturma bağlamında ideolojiler önemli bir yer tutmuştur. Fransız İhtilali ile belli bir eşiği geçen modern düşüncenin en önemli ürünlerinden birisi kuşkusuz ideolojilerdir. Batı’da düşünsel değişimin başladığının ilk emarelerinden olan Rönesans, arkasından gelen Reform, Fransız İhtilali, modernleşme, Endüstri Devrimi ve ulus devletlerin kurulması ile ideolojiler özellikle 19. ve 20. yüzyıla damgasını vurmuşlardır. Bu iki yüzyıllık zaman dilimi kimilerine göre ideolojiler çağı olarak da adlandırılmaktadır. Bu iki yüzyılda dinin dünyayı anlamlandırma bağlamında tarih sahnesinden silinmesi, modern bilimci yaklaşımın yeni eğitim sistemine adapte edilmesi ve basın yayın imkânlarının artması ideolojilerin geniş halk kitleleri tarafından tanınmasına ve kabul edilmesine neden olmuştur (Çetin, 2007, s. 1-3).

Sanayi Devrimi ve Fransız İhtilali başta olmak üzere Batı’da yaşanan sosyal, siyasal, ekonomik krizler, binlerce yıldır hayatı anlamlandırma işlevi gören dinin dışlanması, bunun sonucunda insanların yabancılaşmasına ve yeni arayışlara girmesine neden olmuştur.

İlahi olan kimlik kaybolmuş ve yeni arayışlar başlamıştır. İşte tam bu anlamsızlık döneminde ideolojiler dünyanın yorumlanması bağlamında ortaya çıkmış ve yeniden anlamlı bir dünya iddiasında bulunmuşlardır. Bu anlamlı bütün sunma iddiası her ideoloji için farklı yorumlarla toplumlara sunulmuştur. Toplumsal parçalanmalara uygun olarak ideolojilerde farklılaşma göstermiştir (Tok, 2017, s. 174-175).

İdeolojiler üzerine yapılan pek çok çalışma ideolojilerin sosyal, siyasal ve ekonomik yönünü ön plana çıkarmakta ve bu minvalde ideolojileri açıklamaya çalışmaktadır. Sanayi Devrimi'nin neden olduğu, istihdam sorunu, işçi sınıfının konumu, bölüşümün nasıllığı, devletin toplum, birey ve piyasa üzerindeki rolü gibi sorunsallara verilen cevaplar ideolojileri birbirinden farklılaştırmaktadır. Yine aynı şekilde insanların özgürlük talepleri ile özgürlüğe yüklenen anlamlar da ideolojilerin farklılaşmasında önemli saiklerdendir. Çünkü her ideoloji bu soru ve sorunlara farklı cevaplar üretmiş, hatta bu yüzden ideolojiler arası çatışmalar ortaya çıkmıştır. İdeolojilere bu nazardan bakan birçok çalışma ideolojilerin tarihin en kanlı savaşlarına neden olduğunu iddia etmiştir. Milliyetçiliğin Birinci Dünya Savaşı'na, faşizmin İkinci Dünya Savaşı'na, liberalizm ve sosyalizm arasında yaşanan çatışmanın da Soğuk Savaş'a neden olduğu öne sürülmüştür.

İdeoloji kavramı, *idea* ve *logy* kavramlarının birleşmesinden oluşmaktadır. *İdea* kavramı insan düşüncesini Tanrı düşüncesinden ayırmak için kullanılmakta, *logy* ise modern pozitif bilimleri anlatmak için kullanılmaktadır. Bu iki sözcüğün birleşimi olan ideoloji sözcük anlamıyla, “insan düşüncesinin bilimi” anlamına gelmektedir. Tanrı'yı merkeze alan dünya tasavvuruna kaşı, “insan” düşüncesi üzerinden “bilimsel” bir dünya tasavvurunu anlatmaktadır. Bu nedenle ideoloji Tanrı düşüncesinden bağımsız bir düşünce üretme iddiasını ve idealini içinde barındırmaktadır. Bu kavramı 18. yüzyılın sonlarında ilk kez kullanan kişi ise Fransız düşünür Destutt de Tracy'dir (Çetin, 2007, s. 1).

İdeolojiler üzerine yazılmış literatürün geniş bir kısmı duruma bu perspektiften bakmaktadır. Ancak ideolojilerin kendilerini “mutlak hakikat” olarak sunmalarında önemli olan başka bir durum da dönemin popüler yaklaşımı olan doğa bilimlerinin argümanlarına dayandırarak ortaya çıkmış olmalarıdır. Bu durum ideolojilerin kendilerini “bilimsel” bir hakikat olarak sunmalarına olanak sağlamıştır. Özellikle dönemin yeni ve popüler bilimi olan biyoloji bu bağlamda önemli bir dayanak olarak kullanılmıştır. İdeolojiler ilgili fikirlerini mutlak hakikat olarak görüyorlardı. Çünkü köken itibarıyla kendilerini “tartışmasız” biyoloji bilimine dayanarak açıklıyorlardı. “Biyoloji bilimi”nden aldıkları güçle ideolojiler buradan insanı, toplumu, ekonomiyi, tarihi ve hatta ahlâkı inşa ve icat etmeye çalışıyorlardı. Bu bağlamda birbirinin anti-tezi konumunda olan ideolojiler kendilerini dayandırdıkları “bilimsel” kaynak anlamında aynı kökten neşet etmekteydiler. Bu bağlamda ilgili ideolojilerin yeniden anlamlandırılması ve bugün ortaya çıkan ve birbirinin karşıtı gibi görünen çağdaş yaklaşımların bilimin araçsallaştırılması bağlamında aynı kökten neşet ettikleri görülecektir. Aynı kökün farklı yorumları ideolojileri ve yaklaşımları farklılaştırırsa da dayandıkları ve kendilerini güçlü hissettikleri yerin aynı olması açısından yeniden değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır.

Bu bağlamda görünürde birbirinin karşıtı iki ideoloji olan liberalizmin ve faşizmin kendilerini aynı biyolojik varsayıma dayandırmış olmaları ideolojilerin yeniden anlaşılması bağlamında oldukça önemlidir.

1. LİBERALİZMİN BİYOLOJİK KÖKENİ: DOĞAL SELEKSİYON

Liberalizm dendiğinde akla elbette tek ve tartışmasız bir tanım gelmemektedir. Liberalizm bir ideoloji olarak ortaya çıktığı günden bugüne farklı anlamları ihtiva etmektedir. Liberalizm sözcük anlamıyla *liber* (özgür) sözcüğünden türemekte ve 18. yüzyılın sonuna kadar “özgür insana yaraşan” anlamında kullanılmaktadır (Heywood, 2013, s. 41). Liberalizm ise bir ideoloji olarak merkezîyetçi anlayışa karşı, mutlakîyetçi fikirlerin karşısında bir düşünce sistemi olarak tanımlanmaktadır. Literatürde liberalizm, Aydınlanma fikrinin savunucusu, bireysel hak ve özgürlükleri önceleyen bir ideoloji olarak tanımlanmaktadır. Liberalizme göre insan doğası iyidir ve insanlar arası ahlaki eşitlik fikri ön plana çıkarılmalıdır (Berktaş, 2018, s. 49-50). Bu bağlamda 19. yüzyıl liberalizm üzerine çalışmaları olan Irène Collins liberalizmi, özgür kurumlar aracılığıyla insanı mükemmelliğe götürecektir ilerlemeye olan inanç olarak tanımlamaktadır (Collins, 1957, S. 4).

Liberalizmin temel ilkelerine bakıldığında özel mülkiyet, hukukun üstünlüğü, serbest piyasa ekonomisi (hür teşebbüs), fırsat eşitliği, bireysel özgürlük ve devlet müdahalesinin reddi ön plana çıkmaktadır. Bu ilkelerin inşa sürecinde çeşitli düşünürlerin farklı katkılar sunduğu görülmektedir. John Stuart Mill, devletin değerinin bireyin değeri ile ölçülebileceğini söylerken, John Locke, özgürlük, eşitlik ve mülkiyetin insanın doğal hakkı olduğunu savunmaktadır (Berktaş, 2018, s. 51). Adam Smith *invisible hand* (görünmez el) teorisi ile serbest piyasa ekonomisinin temellerini anlatmaktadır (Smith, 1977, s. 593).

Liberalizmin fikir olarak ortaya çıkışı Batı’da hâkim sınıf olan burjuvazinin ortaya çıkmasıyla eş zamanlı olduğu için kimilerine göre bir “burjuva ideolojisi”dir (Tok, 2017, s. 176). Liberalizmin bir yönüyle burjuva ideolojisi olmasının biyolojik olarak kendisini temellendirdiği yaklaşımla arasında sıkı bir bağın olduğu söylenebilir. Çünkü liberalizmin biyolojik köklerini atan Herbert Spencer, biyoloji bilimine dayanarak doğa kanunlarında güçsüz olanın yaşama hakkının olmadığını ve doğal seleksiyonla bu kişilerin elenmesi gerektiğini savunmuştur. Spencer bu görüşlerini 1884 yılında yazdığı *The Man Versus the State* (Devlete Karşı Birey) isimli eserinde savunmuştur. Bu eserde Spencer, sosyal, siyasal ve ekonomik hayatın inşasında doğa kanunlarının, insanın biyolojik özelliklerinin esas alınmasını savunmaktadır. Bu düşüncesini *survival of fittest* (en iyinin hayatta kalması) olarak kavramsallaştırmıştır. Doğada güçsüz olanların yaşama şansının olmadığını, insanın da biyolojik olarak güçsüz olanlarının elenmesi gerektiğini iddia etmiştir. Sosyal bilimci olan Spencer, doğa bilimlerini esas alarak devletin müdahalesi fikrine karşı çıkmaktadır.

Devletin sosyal güvenlik politikalarını eleştiren Spencer, ilaç ve gıda yardımları ve zorunlu eğitim başta olmak üzere devletin müdahalesinin gelecekte daha iyi nesillerin oluşmasını engellediği gerekçesiyle reddetmiştir (Spencer, 2004, s. 50). Spencer'a göre toplumda dezavantajlı grupta yer alan hasta, yoksul, yeteneksiz, zayıf insanlar hayat mücadelesini kaybetmeye mahkûmdur ve devletin müdahale ile bunlara yardım etmesi doğa kanunları nedeniyle kabul edilemezdir. Çünkü Spencer doğada işleyen bir evrim kanunu olduğuna inanmakta, dışarıdan yapılacak bir müdahalenin evrimsel süreci sekteye uğratacağını savunmaktadır (Spencer, 1964, s. 102). Spencer ve dönemin başka düşünürlerinin bu minvaldeki düşünceleri, doğa kanunlarını insan eliyle işletmek ve hızlandırmak adına öjenizmi doğuracak ve faşizme “bilimsel” meşruiyet üretecektir. Liberalizmin dayanağı olan doğal seleksiyon ve hayat mücadelesi yaklaşımı faşizmde devlet eliyle uygulanmaya çalışılacaktır. Bir ideolojinin devletin müdahalesini reddetmek için kullandığı “bilimsel” argüman, başka bir ideoloji için devletin doğa kanunlarına riayet etmek için müdahale kapısı açacaktır.

Spencer'ın savunduğu hayat mücadelesi, doğal seleksiyon ve topluma dışarıdan bir müdahalenin reddi fikirleri ondan önce savunulmuştur. Kendi döneminin de popüler söylemleri arasındadır. Bu fikirlerin ilk örneği bitki biyoloğu olan Jean-Baptiste Lamarck (1744-1829)'ta görülmektedir. Hayatı ilkel olandan mükemmel olana bir gidiş olarak tanımlayan Lamarck bu gidişin canlı türlerinin yavaş ve uzun süreli bir evrim süreciyle gerçekleştiğini savunmuştur (Lamarck, 1963, s. 38-50). Canlı türlerinin hiyerarşik bir yapıda olduğunu savunan Lamarck, bunların yükselmek için tasarlandığını söylemekte ve bu yüzden de biyolojik evrimsel süreci bozacak bir dış müdahaleye karşı çıkmaktadır (Blackledge, 2002, s. 9).

Doğal seleksiyon, hayat mücadelesi ve daha iyinin ortaya çıkabilmesi için dışarıdan bir müdahale fikrine karşı çıkan ve bu fikirleri kapsamlı bir evrim teorisiyle açıklayan bir diğer düşünür de biyolog Charles Robert Darwin'dir. Malthus'un nüfus teoreminden etkilenen Darwin, liberalizmin en önemli kavramlarından olan *laissez faire* ekonomi ilkesiyle uyumlu bir evrim teorisi sunmaktadır. Malthus'un nüfus teoremine göre gıda yavaş, canlı nüfusu hızlı artmaktadır. Bu yüzden canlı nüfusun kontrol altına alınmasını savunmaktadır. Darwin nüfus ve gıda arasında yaşanabilecek dengesizliği hayat mücadelesi (struggle for existence) sonucunda ortaya çıkan doğal seleksiyon ile sağlandığını savunmaktadır (Darwin, 1976, s. 86-87). Doğal seleksiyon ile hızlı artan nüfus dengelenmekte ve vahşi bir şekilde yaşanan hayat mücadelesi doğada bir dengeye sebep olmaktadır. Bu süreçte güçsüz olanlar elenmekte, güçlü olanlar hayatlarına devam edebilmektedir. Toplum içinde dezavantajlı durumda olanlara fayda sağlayacak dışarıdan müdahalelere karşı çıkan Darwin, “lakin evcil hayvan yetiştiriciliği yapmış bir kimse dahi, bu durumun insan ırkına büyük zararı dokunacağından şüphe etmez”, diyerek sosyal güvenlik politikalarını eleştirmiştir (Darwin, 1975, s. 84). Doğal seleksiyoncu evrim paradigmasının sadık takipçisi Gustave Le Bon'da aynı dönemde benzer fikirleri savunmuştur. Hayat mücadelesinin sürekli devam edeceğini savunan Le Bon, savaş halinin yaşamın asli unsuru olduğunu iddia etmiştir. Doğal seleksiyonun gerçekleşebilmesi için de devlet müdahalesi olarak sosyal güvenlik politikaları ve yardımları şiddetle eleştirmiştir (Le Bon, 2001, s. 207-209).

Aynı dönemde devlet müdahalesini reddeden, serbest piyasa ekonomisini savunan pek çok ekonomist kendi görüşlerini doğal seleksiyoncu evrim paradigmasına dayandırarak açıklamışlardır. Zaten doğal seleksiyoncu evrim paradigmasını sosyal bilimlere ve alanlara uyarlamaya çalışan sosyal Darwinizm de *laissez faire* ekonomi modelini savunmakta ve devletin ya da üst bir otoritenin topluma müdahalesini reddetmektedir (Halliday, 1971, s. 390). Herbert Spencer'dan oldukça fazla etkilenen ekonomist ve sosyolog Thorstein Bunde Veblen (1857-1929), doğal seleksiyoncu evrim paradigmasını ekonomi kuramının temelini oturtmuş ve “evrimsel ekonomi” terimini de ilk kez kullanan kişi olmuştur. Veblen doğal seleksiyoncu evrim kuramının doğada, biyolojik organizmalarda nasıl işliyorsa, toplumsal yaşamda da işletilmesi gerektiğini savunmakta ve güçsüz olanların elenmesi için onlara yardım edecek müdahale fikrini reddetmektedir (Hodgson, 1998, s. 161).

Veblen gibi doğal seleksiyoncu evrim paradigmasından etkilenen ve bunu ekonomi bilimiyle sentezleyen bir başka düşünür de John Maynard Keynes'in de hocası olan İngiliz iktisatçı Alfred Marshall (1842-1924)'dır. Marshall *Principles of Economics* (Ekonominin İlkeleri/Prensipleri) adlı eserinde “iktisatçıların Mekke'si”nin ekonomik dinamikten ziyade ekonomik biyolojiye yakın olduğunu ileri sürmektedir (Marshall, 2013, s. xxv). Ekonomiyi dönemin biyolojik evrim paradigması üzerinden açıklayan Marshall, gelişme olgusunun en önemli unsurlarından süreklilik kavramının, Spencer'ın yazılarının da temsil ettiği gibi, iktisat bilimine etki eden başlıca etkenlerden biyolojinin bir gereği olarak, tüm modern ekonomik düşünce okullarında ortak olduğunu ileri sürmektedir (Marshall, 2013, s. xxii). Marshall ve Veblen gibi dönemin önemli ekonomi teorisyenlerinden olan Joseph Alois Schumpeter (1883-1950), biyolojik evrimci paradigmayı teorisinin merkezine yerleştirmektedir. Schumpeter'in düşünsel takipçileri tarafından kurulan, *Uluslararası Joseph Schumpeter Topluluğu* tarafından yayınlanan derginin ismi de *Journal of Evolutionary Economics* (Evrimsel Ekonomi Dergisi)'dir (Hodgson, 1998, s. 162).

Dönemin “bilimsel” dilinin dönemin pek çok düşünürünü etkilediği kesindir. Bu dilin biyolojiye dayanıyor ve doğal seleksiyonu, *laissez faire* ekonomi modelini, devlet müdahalesinin reddini savunuyor olması liberalizmin en önemli argümanlarının şekillenmesine yardımcı olmuştur. Toplumun geniş kitlesini oluşturan yoksul, hasta, sakat insanlara yapılan yardımları hayat mücadelesi sonucunda oluşan doğal seleksiyonun işleyebilmesini sağlamak için liberalizmin devlet müdahalesini reddetmesi onun biyolojiye olan mutlak itaatinin yanında neden “burjuva ideolojisi” olarak tanımlandığını açıklamaktadır. Ancak 19. yüzyılın ikinci yarısı ile 20. yüzyılın ilk yarısını kapsayan zaman diliminde “biyoloji bilimine” sadakat ve güven o kadar üst seviyedeydi ki sadece liberalleri değil, faşistleri de etkilemişti. Faşistlerin pek çok ülkede iktidara gelmesiyle de biyolojik “bilimsel hakikatler” devlet politikalarına dönüşmekteydi.

2. FAŞİZMİN BİYOLOJİK KÖKENİ: ÖJENİZM

Birinci Dünya Savaşı ertesinde dünyada liberal söylemler yerini otoriter ve totaliter söylemlere bırakmıştır. İlk olarak İtalya’da Benito Mussolini liderliğinde kurulan *Ulusal Faşist Parti* 1922 yılında iktidara geldi (Çetin, 2007, s. 134). Daha sonra Portekiz, Almanya ve İspanya’da faşist partiler iktidara gelmeye başladı. Farklı isimde ve faşizmin farklı biçimleri olarak ortaya çıkan bu siyasal rejimler İkinci Dünya Savaşı’nın sonuna kadar varlıklarını devam ettirdiler (Örs, 2018, s. 479).

İki savaş arasında ortaya çıkan faşist rejimlerin tek ve ortak bir tanımını yapmak mümkün değildir. Çünkü her ülke kendi siyasal kültürü dâhilinde farklı yorumlarla bu sistemi tecrübe etmiştir. Ayrıca Aydınlanmayla beraber hakikatin ölçüsünün gökyüzünden yeryüzüne inmesi, iktidarın kaynağının da benzer bir süreç geçirmesi, “yeni” olanın bilinmezliği ve yarattığı korku bu tarz iktidarların ortaya çıkmasında da oldukça önemli olmuştur (Örs, 2018, s. 483). Yeryüzünde üretilmeye çalışılan ve pozitif bilimlere dayanan “hakikat”ler, cemaatten rasyonel bireye evrilen kitleler için önemli yol işaretlerine dönüşmektedir.

Faşizmin tarihsel köklerine bakıldığında Batı düşünce geleneğine yabancı değildir. Çünkü Platon’un *Devlet* adlı eseri oldukça otoriter ve totaliter bir anlayışa sahiptir. J. J. Rousseau’nun özel iradeyi devre dışı bırakan *genel irade* tanımı ile Hegel’in yeryüzündeki Tanrı olarak tanımladığı “devlet”te aynı şekilde önemli faşist unsurlar taşımaktadır. Bu yüzden faşist düşünürlerin pek çoğu bireyi ulusa feda etmekte ve ulus olmanın dışında bireyin değerinin olmadığını savunmaktadırlar (Çetin, 2007, s. 130). Çünkü faşizm ne insanların eşit olduğuna ne de doğal olarak iyi oldukları fikrine katılmaktadır (Tok, 2017, s. 218). Bireyin kendisinin önemsizleştirilmesi adına faşizm, ulusu ırk üzerinden tanımlamakta, ırkın korunması adına dönemin popüler yaklaşımı olan öjenizm oldukça kullanışlı malzemeler sunmaktadır.

Öjenizm ilk olarak Darwin’in kuzeni olan ve onun biyolojik evrim teorisinden oldukça fazla etkilenen Francis Galton (1822-1911) tarafından ortaya atılmıştır. Sağlıklı ceninlerin yaşamını devam ettirmesi, sağlıklı olanların ise elenmesi olarak ortaya atılan öjenizm, doğada yavaş işleyen doğal seleksiyonu hızlandırma idealine sahip bir yaklaşımdır. Öjenizm bu sayede “ırk ıslah”ını gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Galton insanlar arasında var olduğu savunulan eşitlik fikrine karşı çıkmakta ve Batı toplumlarının popülasyonunda yeterince bulunan beyaz, üst-sınıf zenginlerin üremesini savunmaktadır. Aynı zamanda Galton, toplumda dezavantajlı olan hasta ve sakat insanların üremesine karşı çıkmaktadır (Dennis, 1995, s. 246-247).

Bu görüş dönemin önemli devlet adamlarından Adolf Hitler’i oldukça fazla etkilemiş ve bu yönde politikalar üretilmesine neden olmuştur. Hitler’in biyolojik evrim teorisinin bir yansıması olan öjenizmden ne ölçüde etkilendiği üzerine önemli çalışmaları olan Richard Geary, Nazi dönemi devlet politikaları üzerine çalışmalar yapmakta ve *Hitler and Nazism* (Hitler ve Nazizm) adlı eserinde Hitler’in öjenizm bağlamında hayat algısını şu şekilde açıklamaktadır (Geary, 2000, s. 7):

Hitler, dünya halklarının üç ırksal gruba ayrılabilceğini belirtti: kültürün yaratıcıları, kültür taşıyıcıları (üstün ırkın yaratımlarını taklit edebilen insanlar) ve “kültürün yıkıcıları” olan aşağı halklar. Yalnızca “Aryanlar” kültürleri yaratma yeteneğine sahipti ve bunu şu şekilde yaptılar: kendilerini toplumsal iyilik için feda etmeye hazırlanan iyi organize olmuş Aryanlardan oluşan küçük gruplar, daha çok sayıda aşağı insanı fethetti ve onlara kültürün değerlerini getirdi. (Tanımlanamayan başka bir terim olan “kültür”ün bu açıklamada kılıç tarafından yaratıldığına dikkat etmek gerekir.) Bir süre için her şey yolunda gitti, ta ki usta ırk, aşağıları ile karışmaya başlayınca kadar. Bu “kana karşı günah”, ırksal bozulmaya ve kaçınılmaz çürümeye yol açtı. Sonuç olarak Hitler, devletin temel rolünün “ırksal hijyeni” teşvik etmek ve ırkların birbirine karışmasını önlemek olduğuna inanmaya başladı. Nazi devleti daha sonra bu öjenik değerleri somutlaştırdı ve “saf olmayan” için kötü sonuçlar doğurdu. Hitler’e göre Aryanların üstünlüğü, önemli ölçüde akılda değil, çalışma kapasitesinde, kamu görevinin yerine getirilmesinde, özveri ve idealizmde yatıyordu. Bu niteliklerin toplum tarafından yaratılmadığına, genetik olarak belirlendiğine inanıyordu.

Geary’ın öne sürdüğü bu düşünce Hitler’in ilk kez 1925 yılında yayınlanan ve kendisinin en önemli ve bilinen eseri olan *Mein Kampf* (Kavgam)’ta sıkça dile getirilmektedir. Irk kavramını düşüncesinin temeline oturtan Hitler, doğanın kanunlarına uygun hareket etmek gerektiğini savunmuştur. Doğanın kanunları gereği ırkın korunması gerektiğini savunan Hitler, doğal seleksiyonu ırklar arası mücadele sonucunda oluşan bir durum olarak görmektedir (Hitler, 2000, s. 311-312). Irkın bozulmasını devletin ve milletin yok olması olarak gören Hitler, “saf kan”ın korunmasını devletin en önemli misyonu olarak görmektedir (Hitler, 2000, s. 380). Hitler, kendisinin mensup olduğu ırk içinde ve dünyada ırklar arasında başlattığı savaşla, doğanın ve Tanrı’nın kanunlarına uygun bir şekilde hareket ettiğini düşünmektedir. Böylece Tanrı’nın koyduğu, doğada var olan kanunlar gereği daha sağlıklı insanlar ve toplumlar inşa edilebilecektir. Aksi takdirde kalıtsal ya da ırksal içgüdüyle gelen ahlaki ve sosyal hastalıklar bedeninde de hasta olmasına neden olacak ve nesil bozulacaktır (Hitler, 2000, s. 284).

Hitler kendi döneminde nesillerin ve “saf ırk”ın korunması adına pek çok politika geliştirmiştir. Bunların arasında 14 Temmuz 1933 tarihli *Kısırlaştırma Yasası* en önemlilerindedir. Bu yasa “kalıtsal olarak hasta” olanların, yani doğuştan zayıf fikirli, şizofrenik, manik depresif, Huntington Koresi, kalıtsal körlük veya sağırlıktan muzdarip olanların zorunlu kısırlaştırılmasına izin vermektedir. 24 Kasım 1933’te, “tehlikeli alışılmış suçlu” olanlarla, kronik alkolikler ve ciddi fiziksel deformiteleri olanların hadım edilmesi izni verildiği bilinmektedir. Ocak 1934 ile Eylül 1939 arasında 320.000 kadar Alman zorla kısırlaştırılmıştır. Haziran 1935’ten itibaren, “sağlık mahkemeleri” söz konusu kadınları “kalıtsal olarak hasta” olarak değerlendirdiğinden altı aylık hamileliğe kadar olan kadınlar için kürtaj zorunlu hale getirilmiştir (Geary, 2000, s. 60).

Faşizm’in biyolojik evrim teorisi ile ilişkisi üzerine çalışma yapan Andrew Heywood bu durum hakkında şu şekilde bir çıkarsama yapmaktadır (Heywood, 2013, s. 218):

Darwinci düşünce, faşizme iyiliğin güç, kötülüğün zayıflık olduğu politik değerini aşmıştır. Sempati, merhamet, şefkat gibi insanlığın geleneksel ve dinlerinin değeri aksine, faşizmde sadakât, görev, itaat gibi savaşa dayanan değerlere saygı gösterilmektedir. Savaş zaferle süslenildiğinde, güce ve dayanıklılığa tapılır.

Aynı şekilde zayıflıkla alay edilir ve zayıf ya da yetersiz olanın ortadan kaldırılması hoş karşılanır. Ortak çıkar için zayıflar feda edilirler çünkü bir türün hayatta kalması, o türün mensubu bireylerin her birinin hayatından daha önemlidir. İnsancıl yaklaşım, bunun tam tersine, zayıfı korumayı öğütler. Faşizmde zayıflık ve özürlülük katlanılmaz ve yok edilmelidir. Bunun örneği Nazi Almanyası'nda uygulanan ırk iyileştirmeciliği (öjenik [eugenics]) programında fiziksel ve zihinsel engelli kişiler önce kısırlaştırılmış ve 1939-1941 yılları arasında sistematik bir şekilde öldürülmüştür. 1941'den sonra Avrupalı Yahudilere de yapılan, aynı politikanın yani ırk iyileştirmeciliğinin bir örneğidir.

Son olarak faşizmin, hayatı, “sonu olmayan bir mücadele” olarak görmesi ona, yayılcı ve hareketli bir yapı kazandırmıştır. Millî değerlerin gelişmişliği, kargaşa ve mücadeleden zaferle çıkararak ispatlanmış olur. Bu durum Hitler'in Mein Kampf (Kavgam, 1925-1926) adlı kitabındaki dış politika hedeflerinde “Doğu'da hayat alanı oluşturmak ve tüm dünyaya hâkim olmak” şeklinde ifade edilir. 1933'te iktidarı ele geçiren Hitler, 1930'ların sonlarına doğru uygulamaya koyacağı genişleme politikasına hazırlık olarak hızlı bir silahlanma programına girişmiştir. Avusturya'yı 1938, Çekoslovakya'yı 1939 baharı, Polonya'yı 1939 Eylül'ünde işgal ederek Fransa ve İngiltere'ye meydan okumuştur. Hitler, Sovyetler Birliği'ni işgal etmek için 1941'de Barbarossa Operasyonu'nu başlatmıştır. 1945'te tam yenilgiden sonra bile Hitler, sosyal Darwinizmden vazgeçmemiş ama Alman milletinin ölümüne dövüşmeyerek, verdiği emirleri uygulamadığını ve kendisini yarı yolda bıraktığını açıklamıştır.

Heywood çalışmalarında öjenizmi sadece faşist ülkelerde uygulanan bir yaklaşım olarak sunsa da durum oldukça farklıdır. Aynı dönemde sadece faşist ülkelerde değil, liberal ülkelerde de bu tarz faşist/öjenist uygulamalara rastlanılmaktadır. Bunların arasında en bilineni ilk olarak Amerika'nın Nevada eyaletinde 1861 yılında yasalaşan *Anti-Miscegenation Laws* (Irklar Arası Evlilik Yasağı Kanunu)'dır. Zamanla Amerika'nın 14 eyaletinde uygulama alanı bulan bu öjenik kanun 1967 yılında Amerikan Yüksek Mahkemesi (Supreme Court) tarafından iptal edilene kadar uygulanmıştır (Sohoni, 2007, s. 587-588). Bu kanuna uymayanlar hakkında farklı eyaletlerde çeşitli cezalar uygulanmıştır. Örneğin, Alabama eyaletinde beyaz ırktan birisi siyah ırktan birisiyle evlendiğinde 2 ile 7 yıl arasında değişen hapis cezasına çarptırılmakta; Florida eyaletinde 1000 Amerikan doları para cezası uygulanmaktaydı (Barnett, 1964, s. 95). Georgia eyaletinde beyaz ırktan birisi, siyah ırk kökenli herhangi bir bireyle evlendiğinde öngörülen ceza bir ile iki yıl arası hapis cezası iken; North Carolina'da ise dört ay ile on yıl arasında hapis cezası öngörülmektedir (Barnett, 1964, s. 96). Bu uygulama hâlihazırda pek çok kişi tarafından da savunulmaktaydı.

Asıl mesleği avukatlık olan, Madison Grant (1865-1937), *The Passing of the Great Race* (Mükemmel Irka Geçiş) adlı eserinde (1936, s. 16): “İngilizce konuşmanın, güzel kıyafetler giymenin, okula ve kiliseye gitmenin bir zenciye beyaz bir adama dönüştürmediğini öğrendik.” demektedir. Zenci olmanın kendi başına değerli olmasını bir kenara bırakan Grant, zencilerin beyazlara dönüşmeyeceğini ifade etmekte ve onları Avrupalı ırkların bir alt türü olarak görmektedir (1936, s. 33).

Grant'ın yakın dostu müze bilimci ve paleontolog Henry Fairfield Osborn'de bu konuda hemfikirdir. Bu düşünceyi bir adım daha ileri götürerek “İnsan Irklarının Evrimi” isimli makalesinde Grant, ortalama bir zencinin zekâ yaşının, Homo Sapiens (günümüz insanı) türüne ait on bir yaşındaki bir çocuğun zekâsına ancak ulaşabileceğini savunmuştur (Şenel, 1993, s. 86-89). Liberal değerleri ile ünlü Amerika devleti ve düşünürleri bile faşizmin temel argümanlarını “bilimsel”lik iddiasıyla savunmakta hatta devlet politikası ile uygulamaya koymaktadır.

SONUÇ YERİNE: İDEOLOJİK BİR ARAÇ OLARAK “BİLİM”

Bilim nedir, yöntemleri nelerdir, sınırları nerede başlamakta ve nerede bitmektedir, bilimsel bulguların sosyal hayatı tanzim etmede rolü olabilir mi, olabilir ise bunu kim belirleyecektir gibi sorular oldukça önemlidir. Çünkü modern öncesi dönemde din adına yapılan keyfi, otoriter ve totaliter uygulamalar, bugün bilim adına yapılabilmektedir. Bilim tanımlamanın ötesinde hayatı anlamlandırma gayretine girdiğinde, önceden “bilimsel kuram” olup bugün yanlışlanan yaklaşımlar nasıl değerlendirilecektir? Eğer bilim denilen olgu yanlışlanabilir olduğu için değerliyse ve bu yüzden dogmatizmden farklıysa toplumların şekillendirilmesinde bir araç olarak kullanılmasının sorgulanması gerekmektedir. Çünkü bilimsel yöntemlerin zaman zaman toplum mühendisliği için araçsallaştırıldığı hatırlanacak olursa bu konuda daha titiz davranmak gerekmektedir. Toplumları bir bina ve makine inşa eder gibi her aşamasını planlama ve öngörme idealine ve iddiasına sahip “toplum mühendisliği” her düşünsel yaklaşıma göre farklılık göstermektedir. Hitler dönemi Almanya’da dönemin doğa bilimleri yaklaşımı bu öncü olurken, Mussolini dönemi İtalya’da da kültür önemli bir etken olmuştur. Toplum mühendisliği sadece faşist ideolojinin sorunsalı değildir. Amerika gibi liberal ülkelerde de ırklar arası evlilik yasakları ile “bilim” bahane edilerek toplum dönüştürülmeye çalışılmıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısından 20. yüzyılın ikinci yarısına kadar olan zaman dilimi bunun onlarca örneğiyle doludur. Yukarıda da izah edildiği gibi iki farklı ve karşıt ideolojinin, aynı “bilimsel” yaklaşımı kullanarak insanlık adına utanılacak argümanları savundukları görülmektedir.

Doğal seleksiyoncu evrim yaklaşımının küçük nüanslarla iki farklı yorumunu kendilerinin “bilimsel” meşruiyeti olarak gören liberalizm ve faşizm, araçsallaştırılmış bilimi araçsallaştırmaktadır. Diğer bir ifadeyle doğal seleksiyoncu evrim yaklaşımının burjuvazi sınıfının ya da “ari ırkın” konumunu güçlendirmek için ortaya atıldığı düşünülürse, bu ideolojilerin yapmış olduğunu araçsallaşmış bilimin daha da araçsallaştırılması olarak nitelenebilir. Bilimin amacı elindeki ölçütler dâhilinde genel geçer bir bilgi demeti bulmak olması ve incelediği nesneyi daha doğru tanımlamaya gitmesi gerekirken, onu aynı zamanda anlamlandırmaya çalıştığı görülmektedir. “Nasıl” sorusunun cevabını aramak için çıkılan yolda elde edilen verilerle “neden” sorusunun cevabı verilmeye çalışılmıştır. İdeolojiler anlamlı bir bütün sunma, büyük anlatı inşa etme idealiyle, “nasıl” sorusuna verilmiş cevapları “neden” sorusunun cevabı gibi sunmaktadır.

Aynı zamanda ideolojiler dönemlerinin yaklaşımlarını kullanarak kendilerini “bilimsel” dayanaklarla dünyayı açıklayan düşünceler olarak göstermeye çalışmaktadırlar.

Bugün de aynı şekilde “bilim”e dayandığını iddia eden çeşitli yaklaşımlar sosyal ve siyasal alanda varlık göstermek istemektedirler. Ancak tarihi tecrübe göstermektedir ki bilimin sosyal ve siyasal alana kaynaklık etmek iddiası otoriter bir yönetime kayma ihtimalini içinde barındırmaktadır. Bu yüzden bilim, teknik gelişmede önemli bir yöntem olma sınırlarında kalmalı ancak sosyal ve siyasal alanın inşa edilmesinde kaynak üretmenin ötesine gitmemelidir. Çünkü bilimin kendisinin araçsallaştırılması ve suistimal edilmesi, geçmişteki dini yönetimlerden daha fazla etkili ve tek tip rejime toplumu sürüklemeye kapasitesine sahiptir. İnsanın olduğu bir denklemde çözüm kümesinin tek bir sonuç vermeyeceği açıktır. Bu yüzden teoride çok güzel görünen pek çok “bilimsel” yaklaşım içtimai hayatı yaşanmaz hale getirme ihtimalini içinde barındırdığından bu konuda daha geniş perspektife sahip olmak tarihi tecrübenin getirmiş olduğu bir zorunluluktur.

Liberalizmden faşizme, faşizmden de liberalizme açılan bir kapı her daim mevcuttur. Bunun sebebi de ortak biyolojik kökenden gelmelerinden kaynaklanmaktadır. Bilimin araçsallaştırılması bağlamında oldukça kullanışlı olan doğal seleksiyoncu evrim teorisi “biyolojik/bilimsel” meşruiyet kaynağı olmaya oldukça uygundur. Bilimselliğin dogmatik bir inanç gibi savunulup, bütün alanlara sirayet ettiği bu dönemde bu durum oldukça makul görünmektedir. Bu nedenle sosyal bilimlerin, pozitif bilimlere özenmesinin aksine kendi sınırlarını koruması elzemdir. Aksi takdirde bilimin yanlışlanabilirliği unutulabilir, kuram dahi olmayan bir yaklaşım bütün ilmi ve hatta içtimai alanları domine edebilir. Bu süreçte de “bilimsellik” gücünü arkasına alan ideolojiler, toplum mühendisliğine, jakobenizme farklı görünüşler ile kayabilir. Toplumu yeniden inşa etmeye çalışan ideolojiler, yukarıdan aşağıya yani jakobenik faaliyetler ile mühendislik faaliyetlerini kemale erdirmeye çalışmaktadırlar. Bu yüzden varlık âlemini tanımlayan bilimsel yaklaşımlar, anlamsal bütün arayışları içinde yer almamalıdır. Tanımlama “nasıl”ın cevabı iken; anlamlandırma “neden”in cevabıdır. “Nasıl”ın cevaplarının popülerliği “neden”e cevap olabilmeye haddine ulaşmamalıdır. Aksi takdirde bu iki ideolojinin olumsuz yanlarında olduğu gibi “bilimsel”lik pek çok içtimai zulme meşruiyet üretmeye devam edecektir. Bilim nasıl sorusunun cevabını verebilme kabiliyetine ve kapasitesine sahiptir. Neden sorusunun cevabı ise bambaşka bir düşünsel faaliyettir. Bilimin icracıları olan bilim insanları sınırlarını aştıklarında yaratılan ontolojik gerçeklik tüm topluma dayatılmakta, “bilimsel hakikatler” de bu bağlamda doğru bilginin değil, otoriterliğin meşruluk araçlarına dönüşmektedir.

KAYNAKÇA

- BARNETT, L. D. (1964). Anti-Miscegenation Laws. *The Family Life Coordinator*, 13(4), 95-97.
- BERKTAY, F. (2018). “Liberalizm: Tek Bir Pozisyona İndirgenmesi Olanaksız Bir İdeoloji”, H. Birsen Hekimoğlu (Örs) (Der), 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler, içinde (49-114), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- BLACKLEDGE, P. (2002). “Historical Materialism: from Social Evolution to Revolutionary Politics” Paul Blackledge ve Graeme Kirkpatrick (Ed.), *Historical Materialism and Social Evolution*, içinde (8-35), New York: Palgrave Macmillan.
- COLLINS, I. (1957). *Liberalism in Nineteenth-Century Europe*, London: Historical Association.
- ÇETİN, H. (2007). *Çağdaş Siyasal Akımlar*, Ankara: Orion Kitabevi.
- DARWIN, C. R. (1975). *İnsanın Türeyişi*. (Çev. Öner Ünalın), Ankara: Onur Yayınları.
- DARWIN, C. R. (1976). *Türlerin Kökeni*. (Çev. Öner Ünalın), Ankara: Onur Yayınları.
- DENNIS, R. M. (1995). *Social Darwinism, Scientific Racism, and the Metaphysics of Race*. *The Journal of Negro Education*, 64(3), 243-252.
- GEARY, D. (2000). *Hitler and Nazism*, New York: Routledge.
- GRANT, M. (1936). *The Passing of the Great Race*, New York: Charles Scribner’s Sons.
- HALLIDAY, R. J. (1971). *Social Darwinism: A Definition*. *Victorian Studies*, 14(4), 389-405.
- HEYWOOD, A. (2013). *Siyasi İdeolojiler: Bir Giriş* (Çev. Ş. Akın, A.K. Bayram vd.), Ankara: Adres Yayınları.
- HITLER, A. (2000). *Mein Kampf*, (Translator: Unknown NSDAP member), Ostara Publications.
- HODGSON, M. G. (1998). *Evolutionary Economics*. J. B. Davis, W. Hands and U. Mäki (Ed.) *The Handbook of Economic Methodology*, içinde (160-167), Cheltenham: Elgar.
- LAMARCK, J.-B. (1963). *Zoological Philosophy*, (Translated by Hugh Elliot), New York and London: Hafner Publishing Company.
- LE BON, G. (2001). *The Psychology Of Socialism*, Ontario: Batoche Books, Kitchener.
- MARSHALL, A. (2013). *Principles of Economics*, Eighth Edition, New York: Palgrave Macmillan.
- ÖRS, B. (2018). *Faşizm: Modernitenin Karanlık Yüzü*. H. Birsen Hekimoğlu (Örs) (Der), 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler, içinde (479-514), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- SMITH, A. (1977). *Wealth of Nations*, Chicago: University Of Chicago Press.
- SOHONI, D. (2007). *Unsuitable Suitors: Anti-Miscegenation Laws, Naturalization Laws, and the Construction of Asian Identities*. *Law & Society Review*, 41(3), 587-618.
- SPENCER, H. (1964). *Man Versus the State*, Idaho: The Caxton Printers Ltd. Caldwell.
- SPENCER, H. (2004). *Man Versus the State With Six Essays on Government, Society and Freedom*, Liberty Fund, Inc.
- ŞENEL, A. (1993). *İrk ve İrkçılık Düşüncesi*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- TOK, N. (2017). *Siyasal İdeolojiler*. Halis Çetin (Ed), *Siyaset Bilimi*, içinde (169-255), Ankara: Orion Kitabevi.